

mysterium, trots Misaks ansträngningar. Men om sanningen ska fram har jag fått intrycket att det man brukar kalla ”den senare Wittgenstein”, de idéer som återfinns i *Filosofiska undersökningar*, huvudsakligen kommer från Frank Ramsey. Exempelvis var han tydligen först med tanken att språkets mening är i dess användning (*meaning is use*) (s. 537). Men Wittgenstein erkände aldrig någon påverkan från andra filosofer, inte ens från Ramsey – inte förrän Ramsey var död. I förordet till *Filosofiska undersökningar* tackar han äntligen Ramsey.

En av Ramseys bästa vänner var filosofen Richard Braithwaite, författare till boken *Theory of Games as a Tool for the Moral Philosopher* och utgivare av en del av Ramseys efterlämnade skrifter. I ett tal på hans 80-årsdag sade A. J. Ayer, som man närmast förknippar med de logiska positivisterna i Wien – där Ramsey var mycket uppskattad – att filosoferna i Cambridge på 30-talet grundade alltför mycket på Wittgenstein när de i stället borde ha grundat på Ramsey (s. 583). Det tror jag är helt riktigt.

Man kan undra vad Ramsey kunde ha åstadkommit om han fått leva. Misak tror att han kunde ha föregripit Gödels resultat om avgörbarhet i matematik. I nationalekonomi påverkade han hela inriktningen mot beslutsteori och skrev betydelsefulla artiklar om optimal beskattning och optimalt sparande, inlägg som nu är klassiska. Ramsey föregrep också Robert Stalnaker och David Lewis om kontrafaktiska villkorssatser (s. 581–82). Han hänvisar till hur vi faktiskt resonerar om sådant och anser tydligen att vi kan hävda att sådana satser kan vara sanna. Beträffande sanning var han pragmatist, påverkad av C. S. Peirce. Det gäller bara att ha ett konsistent system (av uppfattningar, dvs. av vanor), som också är stabilt i långa loppet. Vilket ju inte är så ”bara”.

Lars Bergström

Konservatism: En antologi om den politiska konservatismens nyanser

Redaktörer: Tony Gunnarsson och Hugo Fiévet

Bokförlaget Augusti 2024. 330 s. ISBN 978-91-85301-52-2

Det pratas idag ganska mycket om konservatismen, åtminstone jämfört med något decennium tillbaka. Termen ”konservatism” förekommer inom såväl psykologin och kunskapsteorin som politiken. Konservatismen kan därför ta många olika former. Detta gäller även inom den politiska kontexten. I boken *Konservatism: En antologi om den politiska kon-*

servatismens nyanser samlar redaktörerna Tony Gunnarsson och Hugo Fiévet en rad svenska författare som beskriver ett flertal sådana former.

Betraktad i sin helhet erbjuder boken en berättelse om hur konservatismen vuxit ur tankar från de gamla grekerna, via inslag från kristendomen, och hur den vidare tagit lite olika former under olika tidsepoker och i olika länder. Vi får bland annat ta del av konservatismen hos Burke följt av konservativa strömningar i olika delar av världen. Läsaren får lära känna konservatismen i Frankrike, England, USA, Tyskland, Spanien, Ryssland och – förstås – Sverige. Läsaren får också bekanta sig med konservativa tankar inom jord- och lantbruk samt kulturområdet, och såväl religiös som sekulär konservatism. Därtill beskrivs konservatismens kopplingar till postliberalism, kommunitarism, nationalism och libertarianism. Och mer därtill.

Bokens författare är en brokig skara med olika bakgrund, där ytterst få har en forskarbakgrund – men väl alla en koppling till konservatism av något slag. Den ger därmed läsaren möjlighet att ta del av uppfattningar och synpunkter som man sällan kommer åt i filosofiska (eller andra) akademiska tidskrifter. Den utgör således också ett värdefullt material för den som vill kalibrera sin syn på vad verklighetens konservativa tycker och tror. Utan att kunna bedöma sanningshalten i alla de påståenden som boken levererar, skulle boken kunna betraktas som något av en uppslagsbok. Den kan nog lära alla något. Jag tycker själv att Tony Gunnarssons kapitel om den ryska konservatismen hjälper mig att bättre förstå dagens situation i Ryssland, och att Claes G. Ryns kapitel om amerikansk konservatism hjälper mig att bättre förstå dagens situation i USA, för att nämna några exempel.

Ur ett filosofiskt perspektiv är boken dock relativt fattig. Jag säger detta eftersom läsare av *Filosofisk tidskrift* gissningsvis har ett filosofiskt intresse. Till bokens försvar ska det sägas att den inte gör anspråk på att ge någon filosofisk redogörelse – utan snarare ämnar ”att presentera ett mångsidigt urval av den konservativa traditionen och att visa på dess mycket stora bredd” (s. 10). Det finns dock en risk för att denna mångfald av ibland inbördes osammanhängande berättelser lämnar läsaren mer förbryllad än klok kring vad konservatismen egentligen är. Det hade varit värdefullt att i ett avslutande kapitel erbjuda någon sorts taxonomisk karta över det konservativa landskapet.

Boken ger stundom, liksom många andra beskrivningar av konservatismen, en bild av att konservatismen går emot inte bara de andra ideologiernas innehåll utan också deras form och gemensamma grundan-

taganden. Konservatismen är ingen ideologi med fasta universella principer, hävdas det. Denna idé återkommer i flera av bokens essäer. Exempelvis inleder Svante Nordin sitt introduktionskapitel med att påpeka att konservatismen inte är någon "uppsättning teser eller lärosatser. Snarare är den en estetik, ett antal metaforer, en typ av fantasi" (s. 13). Pontus Westerholm skriver på samma tema att konservatismen "inte [grundar sig] så mycket på principer som på idéer om vad som fungerat historiskt" (s. 88). På liknande vis beskriver Carl Johan Ljungberg hur Burke såg "politikens principer som levande, historiskt föränderliga" (s. 112), och Hugo Fiévet skriver om de Maïstres grundtanke "att konstitutioner inte kan skapas a priori utan förankring i en existerande kultur" (s. 151). I samma anda beskriver Catarina Kärkkäinen (numera Starfelt) hur konservatismen är "undflyende och inte riktigt vill låta sig sammanfattas i principer" (s. 222), och i sin redogörelse kring Russell Kirk skriver Lars Anders Johansson att "konservatismen i själva verket är motsatsen till ideologi" (s. 235). Även Dan Korn noterar att det "kan ligga något i att konservatismen inte är att betrakta som en ideologi bland andra" (s. 269).

Jag tror dock att denna uppfattning om konservatismen är felaktig. Jag anser nämligen att det går att fastställa en grundläggande och universell etisk princip som förenar all politisk-ideologisk konservatism – som också särskiljer den från andra ideologier. Även om denna princip inte någonstans nämns explicit i boken, så går den att härleda från de olika resonemang som förs i den. Genom bokens essäer går det nämligen att skönja en gemensam moralfilosofisk idé om vad som utgör ett gott liv och vad som kännetecknar riktigt politiskt (och individuellt) handlande.

På bokens baksida kan man läsa att det bakom all form av konservatism finns "en gemensam grunduppfattning om världen". Och redan i introduktionskapitlet säger Svante Nordin att det finns vissa "punkter som håller samman allt som kan kallas konservatism". En är "föreställningen att det finns något som är värt att bevara". En annan är "att detta som är värt att bevara är 'mitt' eller 'vårt'" (s. 13).

Anders Björck skriver i sin essä att konservatismen inte bara rymmer en idé om vikten av *bevarande* som struktur utan också vissa idéer om *vad* som ska bevaras. Konservatismen, menar han, innehåller nämligen "centrala värderingar" och "principer" som inte bara guidar statsapparaten utan även ger "den enskilde en etisk kompass" (s. 213–14). Det handlar bland annat om "tradition, kvalitet och plikt" – om "stolthet över att vara samhällsmedborgare", "att hjälpa de behövande" och att "inte ligga andra till last". Det handlar också om "decentralisering", "självägande" och

”förvaltarskap” som medel för att främja detta. Och det handlar om ”vår historia” och att nationen likväl som arvet ”ska försvaras” (s. 214–16).

På ett liknande sätt beskriver Kärkkäinen hur konservatismen kan förstås som en filosofi som ”önskar bevara existerande traditioner, institutioner och värderingar, och som motsätter sig radikala förändringar av samhälle och stat” (s. 222). Hon säger också att konservatismen innefattar ”tron på en bestående moralisk ordning” och vissa ”delvis särskilda grundläggande värden” till vilka hon (förutom friheten) räknar ”samhällsgemenskapen, ordningen och traditionen” (s. 225–26). Hon skriver vidare att konservatismen involverar både en ”försiktighetsprincip” och en ”dygdetik” (s. 223). Den sistnämnda tanken återfinns i många andra bidrag. Bland annat tar Nordin upp betydelsen av ”en uppsättning kardinaldygder (plikt, heder, lojalitet, tapperhet)” (s. 16), och Mårten Ericson säger att dygderna inom konservatismen utgör en grund ”för ett bättre jag och för ett godare och rättvisare samhälle” (s. 55).

Även i Lars Anders Johanssons essä framhålls att konservatismen handlar om sådant som ”grundläggande värderingar, moral och etik” (s. 234). Hans text handlar specifikt om kulturen, och att kulturen har ett speciellt värde inom konservatismen. Medan kulturen för socialister och liberaler är instrumentell, så menar han att kulturen för konservativa kan sägas vara ”samhällslivets själva mål och syfte” (s. 229). Han skriver vidare att ”traditioner, hur obegripliga de än kan vara, har för de flesta konservativt sinnade ett egenvärde” (s. 235) och om hur kulturkonservatismen betraktar ”kunskap som ett egenvärde” (s. 237).

I sin essä om kristdemokratisk konservatism skriver Fiévet att såväl ”människovärdesprincipen” som ”äganderätten” har en klar plats inom konservatismen (s. 245–46). Han nämner också, liksom flera andra författare, vikten av ”subsidiaritet”, ”förvaltarskap” och ”varsamhet” (s. 252). Även Ryn pratar om subsidiaritet, samt vikten av ”en respekt för universella högre värden” (s. 134). Jacob Sidenvalls essä tar upp dygdetiken än en gång. Han lyfter fram konservatismens kommunitaristiska drag, enligt vilket ”moraliska diskussioner bör vara förankrade i den specifika gemenskapens traditioner och värderingar” (s. 257). Han säger också att ”de eviga värden som måste vara grunden till en konservativ världsbild [inte påverkas] av historiska skeenden” (s. 259).

Om vi summerar detta framträder, menar jag, en för konservatismens karaktäristisk etik – en etik som säger något om (i) värden, (ii) principer om hur dessa värden ska hanteras, samt (iii) för vem detta ska göras. När det gäller värden är det tydligt att konservatismen till-

skriver mer eller mindre av egenvärde till traditioner, kunskap, ordning, gemenskap, frihet och dygder. Konservatismen går därmed utöver liberalismens värnande av frihet, och skiljer sig från socialismens fokus på social jämlikhet.

När det gäller frågan om principer står det klart att vissa sådana har en framträdande roll inom konservatismen. Det handlar framför allt om principer rörande subsidiaritet, försiktighet, förvaltarskap, människovärde, äganderätt, lojalitet, beprövad erfarenhet och – allra mest grundläggande – bevarande. Dessa skiljer sig också från de ideologiska rivalernas principer. Konservatism förespråkar varken nyttomaximering, utjämning av ojämlikheter eller enbart respekt för individens friheter. Vi ska helt enkelt sträva efter att bevara det goda vi redan har, snarare än att hasta vidare mot något utopiskt mål.

Konservatismens kommunitaristiska drag ger också ett tämligen säreget svar på frågan om *för vem* de relevanta värdena ska bevaras. Till skillnad från liberalers och socialisters ofta kosmopolitiska och internationalistiska ansatser betonar konservativa i stället vikten av nationen (i vid mening) och dess gemenskaper. De gemenskaper vi tillhör är med och skapar såväl våra rättigheter som våra skyldigheter och ger mening åt våra liv. Vi bör alltså inte ersätta det lokala med det globala.

Sammantaget menar jag att dessa ståndpunkter kan förenas i en konservativ etik (för en utveckling av denna idé, se min uppsats "En konservativ etik?" i FT nr 2, 2025). I grova drag säger denna att politiska åtgärder kan rättfärdigas endast om de bidrar till att bevara de traditioner, ordningar, levnadssätt och institutioner (i vid mening) som är etablerade inom gemenskapen. Det som skiljer olika konservativa riktningar åt är helt enkelt vilka traditioner, ordningar, levnadssätt och institutioner de handlar om, eller vilken den relevanta gemenskapen anses vara. I grunden är den konservativa politiska ideologin därför mindre spretig än den på ytan kan te sig.

Olle Torpman